

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Трансформація професійної освіти в контексті сучасних цивілізаційних і національних викликів», 2 квітня 2026 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2026.8140>

ЧЕБОТАРЬОВА

Олена Валентинівна

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу
освіти дітей з порушеннями
інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної
педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
НАПН України,
м. Київ, Україна

Анотація. У доповіді проаналізовано сучасні підходи до реалізації змісту професійно-трудової підготовки учнів з особливими освітніми потребами (ООП) у спеціальних закладах загальної середньої освіти. Представлено можливі варіанти їх втілення в освітню практику з урахуванням особливостей організації освітнього процесу для осіб з ООП. Висвітлено основні результати прикладного дослідження «Удосконалення змісту базової середньої освіти учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах НУШ», яке виконувалось вченими відділу освіти дітей із порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України впродовж 2024-2025 рр. Презентовано розроблені та апробовані на практиці науково-методичні та практичні посібники, підручники, модельні навчальні програми, дидактичні матеріали для професійно-трудової підготовки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Особливу увагу приділено впровадженню результатів дослідження в практику спеціальних та інклюзивних закладів загальної середньої освіти. Привернуто увагу до активної співпраці відділу освіти дітей із порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та МОН України щодо розроблення навчально-методичного забезпечення навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Акцентовується увага на соціалізації учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, співробітництві з громадськими батьківськими організаціями, популяризації науково-практичних результатів та ін. Висловлено пропозиції щодо подальших інноваційних пошуків у сфері професійно-трудової підготовки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на увесь період трудового навчання у спеціальній школі.

Ключові слова: освіта; особливі освітні потреби; порушення інтелектуального розвитку; зміст освіти; професійно-трудова підготовка; навчально-методичне забезпечення; модельні навчальні програми; практичні посібники; підручники; соціалізація.

У сучасних умовах кризових викликів у країні важливим завданням спеціальної школи є підготовка учнів до самостійного життя, посиленої трудової діяльності та участі в суспільному житті, їхнього самовизначення. Через війну, яка почалася в лютому 2022 р., в Україні значно зросла потреба у робітничих професіях для відбудови зруйнованої інфраструктури нашої країни. Серед професій, пов'язаних з обороною, медициною, логістикою, великий попит в умовах воєнного стану є на фахівців сфери будівництва (усі робітничі професії), харчової промисловості, сфери обслуговування,

аграрної промисловості. Такі тенденції неминуче позначаються на підготовці молоді до трудової діяльності.

Професійно-трудове навчання, як компонент освітньої галузі «Технології», повинно відіграти у цій справі особливу роль. Перш за все слід відмовитись від усталеного за попередні десятиліття усередненого підходу до учнів, який часто призводив до нівелювання їхніх здібностей та можливостей, до обмеження навчання дітей лише усталених напрямів трудової діяльності (швейна справа, столярна справа, взуттєва справа та ін.). Сьогодні актуальними є робітничі професії у різних сферах промисловості та народного господарства.

Саме професійно-трудове спрямованість навчання учнів старших класів у спеціальній школі сприятиме подальшому опануванню професійно-технологічних знань та вмінь у закладах професійної освіти (професійних ліцеях, училищах, центрах професійної освіти).

На сьогодні в Україні триває реформування шкільної освіти, яке передбачає реалізацію Концепції Нової української школи на нових законодавчих і методологічних засадах, розвиток різних форм навчання як важливого чинника забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

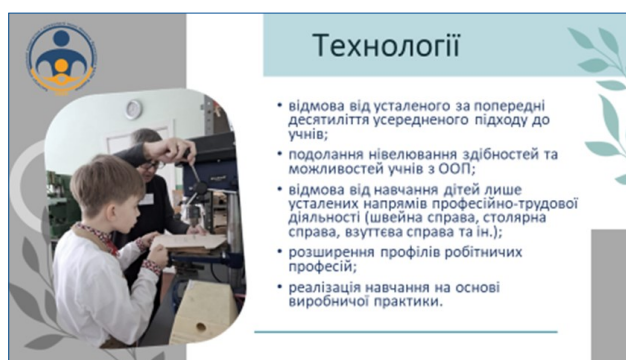
У Концепції Нової української школи наголошено на тому, що кожна дитина, незалежно від її здібностей, має право на успіх в житті та максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати якісна освіта. Тому забезпечення оптимальних умов навчання, виховання та розвитку школярів з особливими освітніми потребами шляхом модернізації змісту, форм, методів навчання, впровадження сучасних інтерактивних освітніх технологій є актуальним питанням сьогодення.

Стосовно осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, то здобуття якісної трудової та подальшої професійно-трудової підготовки є вирішальним фактором підвищення їхнього соціального статусу та захищеності в суспільстві. Трудова підготовка та повноцінна соціально-трудова реабілітація дає змогу таким дітям в подальшому опанувати професії, необхідні на сучасному ринку праці, та створює основу для реалізації їхніх можливостей.

Проведення докорінних змін в системі освіти передбачає не лише принципове оновлення її змісту, розширення форм її здобуття, а й реалізацію нових підходів до трудового навчання, орієн-

тацію на особистісні психофізичні можливості та інтереси учнів, спрямованість на новий освітній результат – формування трудової компетентності школярів, умінь практично застосовувати знання, а не механічно засвоювати їх суму.

На зміну застарілої методичної системи трудового навчання школярів з порушеннями інтелектуального з надмірністю знань, їх безсистемністю, недостатнім зв'язком із дійсністю та практичними досвідом прийшла нова компетентнісно орієнтована освіта, яка сприяє набуттю учнями життєво важливих компетентностей.

Технології

- відмова від усталеного за попередні десятиліття усередненого підходу до учнів;
- подолання нівелювання здібностей та можливостей учнів з ООП;
- відмова від навчання дітей лише усталених напрямів професійно-трудової діяльності (швейна справа, столярна справа, взуттєва справа та ін.);
- розширення профілів робітничих професій;
- реалізація навчання на основі виробничої практики.

Наукові дослідження тенденцій розвитку освітньої галузі «Технології» в світі засвідчують широкомасштабне впровадження в педагогічну практику різних зарубіжних країн цілісної методичної системи трудового навчання, яка сприяє становленню учнів, розвитку їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб.

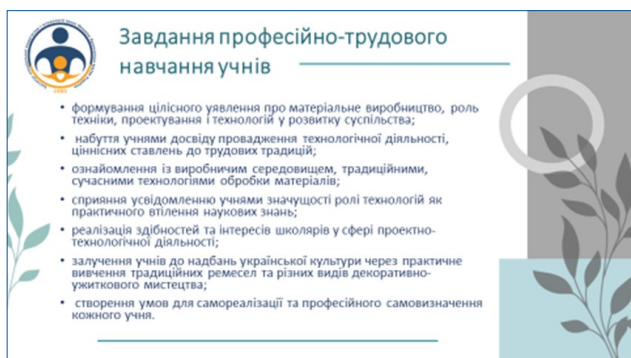
Окреслені освітні зміни обумовлюють розроблення та запровадження нової концепції та моделі методичної системи трудового навчання школярів з порушеннями інтелекту, яка враховує ключові позиції Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти, Державного стандарту базової середньої освіти, Типових освітніх програм для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Реформування професійно-трудової підготовки осіб з ООП передбачає:

- урахування сучасних тенденцій в освіті;
- підготовка до потужної професійно-трудової діяльності;
- використання сучасних технологій професійно-трудового навчання;
- підготовка учнів до самовизначення;
- підготовка до самостійного життя;
- залучення до суспільного життя в країні.

Учні з порушеннями інтелектуального розвитку отримують професійно-трудова знання та навички на основі професійно-трудова підготовки, спрямованої на забезпечення навчання сучасних технологій виконання різних видів робіт в умовах державних і приватних підприємств та у побуті.

Головною метою професійно-трудова підготовки є формування особистості, підготовленої до самостійного життя і перетворювальної діяльності в умовах сучасних викликів в країні. Зміст предмета «Технології» має чітко виражену прикладну спрямованість і реалізується переважно шляхом застосування практичних методів і форм організації занять.

Завданнями професійно-трудова навчання учнів є:

- формування цілісного уявлення про матеріальне виробництво, роль техніки, проектування і технологій у розвитку суспільства;
- набуття учнями досвіду провадження технологічної діяльності, ціннісних ставлень до трудових традицій;
- ознайомлення із виробничим середовищем, традиційними, сучасними технологіями обробки матеріалів;
- сприяння усвідомленню учнями значущості ролі технологій як практичного втілення наукових знань;
- реалізація здібностей та інтересів школярів у сфері проектно-технологічної діяльності;
- залучення учнів до надбань української культури через практичне вивчення традиційних ремесел та різних видів декоративно-ужиткового мистецтва;
- створення умов для самореалізації та професійного самовизначення кожного учня.

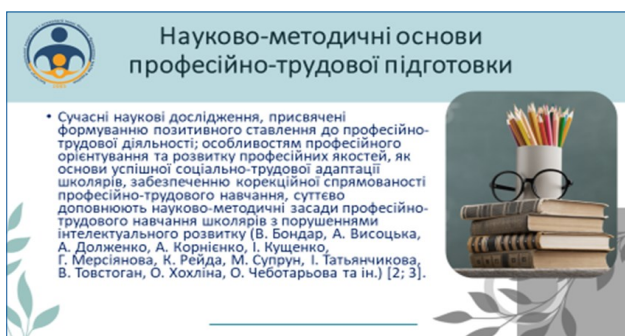
Основними *корекційно-розвивальними завданнями* є:

- удосконалення пізнавального, психомоторного, мовленнєвого, емоційно-вольового, особи-

стісного розвитку школярів з інтелектуальними порушеннями;

- створення умов для розвитку особистості;
- формування в учнів мотиваційної готовності працювати в сфері матеріального виробництва, становлення в них професійних інтересів з урахуванням можливостей та здібностей;
- розвиток позитивного ставлення учнів до праці, дбайливого ставлення до природи і майна;
- виховання працелюбності, дисциплінованості, організованості, охайності та інших важливих рис характеру.

Важливим науковим доробком у становлення і розвитку теорії та практики професійно-трудова навчання осіб з ООП є наукові праці В. Бондаря, Г. Дульнева, В. Карвяліса, Г. Мерсіянової, С. Мирського, К. Турчинської, О. Хохліної та ін.

Сучасні наукові дослідження, присвячені формуванню позитивного ставлення до професійно-трудова діяльності; особливостям професійного орієнтування та розвитку професійних якостей, як основи успішної соціально-трудова адаптації школярів, забезпеченню корекційної спрямованості професійно-трудова навчання, суттєво доповнюють науково-методичні засади професійно-трудова навчання школярів з порушеннями інтелектуального розвитку (В. Бондар, А. Висоцька, А. Долженко, А. Корнієнко, І. Кущенко, Г. Мерсіянова, К. Рейда, М. Супрун, І. Татяничикова, В. Товстоган, О. Хохліна, О. Чеботарьова та ін.) (Бондар & Рейда, 2010; Чеботарьова, 2025; Чеботарьова, 2022).

Аналіз практичного досвіду професійно-трудового навчання школярів означеної категорії засвідчує необхідність оновлення змісту навчання відповідно пізнавальних можливостей учнів та запитів ринку праці, розширення профілів професійно-трудового навчання учнів на основі введення сучасних виробничих технологій, активізації практико-орієнтованої діяльності школярів, підвищення рівня їхньої професійно-трудової компетентності.

Отже, науково-теоретичні дослідження в галузі спеціальної педагогіки та психології, вивчення практичного досвіду та урахування сучасних запитів на робітничі професії формують основу для подальшого змісту професійно-трудового навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, спрямованого на пріоритетний розвиток особистості та створення для цього відповідних умов навчання, які допоможуть надалі випускникам бути незалежними, самостійними в дорослому житті, інтегрованими у соціум (Чеботарьова, & Абакумова, 2023).

На основі експериментальних досліджень було розроблено зміст модельних навчальних програм для учнів 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, який розроблено авторськими колективами науковців та педагогічних працівників відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції Нової української школи, Державного стандарту базової середньої освіти (Чеботарьова та ін., 2022).

Основними принципами, на яких ґрунтується програмно-методичне забезпечення освітньої галузі «Технології», є наступні:

- принцип дитиноцентризму і природовідповідності;
- принцип узгодження цілей, змісту й очікуваних результатів навчання;

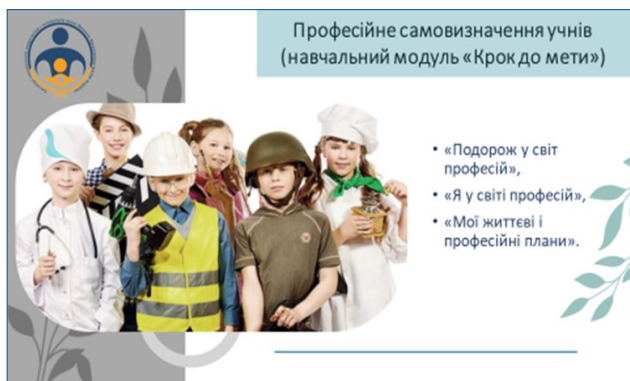
- принцип науковості, доступності та практичної спрямованості змісту;
- наступності та перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння здобувачами освіти предметних компетентностей;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Оновлений зміст передбачає технології професійно-трудової підготовки, під час яких відбувається формування професійних умінь та навичок за наступними напрямками: «Обслуговуюча праця», «Швейна справа», «Квітникарство», «Штукатурно-малярна справа», «Столярна справа», «Слюсарна справа», «Молодший технічний персонал», «Кухарська справа», «Кулінарія, господарсько побутові роботи» та ін. Означені програми передбачають урахування пізнавальних можливостей та індивідуальних здібностей учнів, урахування освітніх потреб та підтримки у процесі навчання (Агеєнко et al., 2024; Біневич et al., 2024; Блеч & Шепічак, 2025; Бобренко, 2024; 2025; Гладченко, 2025; Гладченко et al., 2024; Мякушко & Кожановська, 2024; 2025; Остапенко et al., 2024; Пономаренко et al., 2024; Сухіна, 2025; Трикоз & Дзіядевич, 2024; Трикоз & Свиридовська, 2025; Чеботарьова, 2025; Швець et al., 2024; Шепічак et al., 2024).

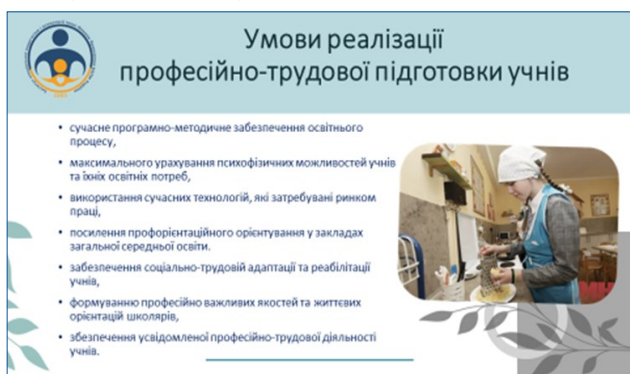
Підготовка школярів до самостійного виконання різних видів робіт з окреслених профілів відбувається у процесі формування в учнів доступних техніко-технологічних технічних знань з предмета; навчання сучасним технологіям обробки матеріалів; виховання у школярів відповідальності, сумлінності, наполегливості та ін.; розвитку загальнотрудових умінь (орієнтування у способі

виконання практичного завдання, планування послідовності дій та здійснення самоконтролю). До програм розроблено варіативні модулі, які передбачають розширення техніко-технологічних знань, умінь та навичок з різноманітних технологій декоративно-ужиткового мистецтва. Варіативні модулі обирає вчитель у залежності від матеріально-технічної бази, фахової підготовленості, регіональних традицій та рівня психофізичного розвитку учнів.

З метою забезпечення професійного самовизначення учнів ефективними у професійно-трудовій підготовці є *навчальні модулі «Крок до мети»*, що передбачає роботу зі старшокласниками за такими актуальними напрямками: «Подорож у світ професій», «Я у світі професій», «Мої життєві і професійні плани». Робота з такого напрямку сприятиме формуванню професійно-трудової компетентності школярів, їхній соціально-трудовій адаптації в суспільстві. Модуль використовується вчителями трудового навчання з метою реалізації профорієнтації учнів, встановлення рівня готовності школярів до професійного вибору, що дозволяє ефективніше вирішувати питання професійного самовизначення учнів старшої ланки школи.

Зміст професійного орієнтування учнів спрямований на розширення уявлень школярів про різні види професійної діяльності людини, підготовку підлітків до реального життя.

Отже, професійно-трудова підготовка учнів з порушеннями інтелектуального розвитку буде ефективною за умов використання сучасного програмно-методичного забезпечення освітнього процесу, максимального урахування психофізичних можливостей учнів та їхніх освітніх потреб, використання сучасних технологій, які затребувані ринком праці, посилення профорієнтаційного орієнтування у закладах загальної середньої освіти. Впровадження в освітній процес оновленого програмного забезпечення з основних профілів навчання та реалізація варіативних модулів сприятиме соціально-трудовій адаптації учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, формуванню професійно важливих якостей та життєвих орієнтацій школярів, забезпеченню усвідомленої професійно-трудової діяльності.

Реформування професійно-трудової підготовки осіб з ООП в умовах криз має базуватися на принципах гнучкості, цифровізації, швидкого реагування на запити ринку праці та безбар'єрності. Успіх реформи залежить від синергії між державними інституціями, освітніми закладами та бізнес-сектором.

Перспективними напрямами подальших розробок є створення методик моніторингу ефективності працевлаштування випускників з ООП у повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Агеєнко, О.М., Дорошенко, О.М. Шевченко, Н.П., Чеботарьова, О.В., & Радченко, О.Б. (2024). *Модельна навчальна програма «Технології трудового навчання: кухарська справа. 5-11 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 106 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743029/>
- Біневич, І.В., Тороп, К.С., & Проценко, О.С. (2024). *Модельна навчальна програма «Технології (столярна справа). 7-11 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 190 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743040/>
- Блеч, Г.О., & Шепічак, О.О. (2025). *Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: українська мова* : практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогі-

- ки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 107 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747058/>
- Бобренко, І.В. (2024). *Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-10 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 122 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743035/>
- Бобренко, І.В. (2025). *Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: фізична культура* : практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 52 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747059>
- Бондар, В.І., & Рейда, К.В. (2010). *Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів* : навчальний посібник. К.: «МП Леся».
- Гладченко, І.В. (2025). *Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: математика* : практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 130 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746746/>
- Гладченко, І.В., Гломозда, І.В., Борозенець, О.А., Ващенко, В.М., & Стрілець, Л.В. (2024). *Модельна навчальна програма «Математика. 5-10 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 44 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743024/>
- Чеботарьова, О.В., Гладченко, І.В., Блеч, Г.О., Трикоз, С.В., Сухіна, І.В., Мякушко, О.І., Бобренко, І.В., Тороп, К.С., Анохіна, О.А., Дмитрієва, Л.В., Ляшенко, В.В., Піддубцева, С.Д., Обозна, Є.О., Надеева, Н.Г., Музичук, А.В., Пілатова, І.В., & Стасюк, О.В. (2022). *Комплект модельних навчальних програм для спеціальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та тяжкого ступеня*. <https://lib.iitta.gov.ua/732307/>
- Мякушко, О.І., & Кожановська, О.М. (2024). *Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 7-10 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 162 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743054/>
- Мякушко, О.І., & Кожановська, О.М. (2025). *Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: здоров'я, безпека та добробут* : практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 138 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746738/>
- Остапенко, Л.І., Алексеева, С.І., & Чеботарьова, О.В. (2024). *Модельна навчальна програма «Технології трудового навчання: швейна справа. 5-11 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 100 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743038/>
- Пономаренко, Н.В., Тороп, К.С., & Ляшенко, В.В. (2024). *Модельна навчальна програма «Українська література. 7-10 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 79 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743039/>
- Сухіна, І.В. (2025). *Методичні основи психологічного супроводу батьків дітей з ООП: формування результативності* : практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 114 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747056/>
- Трикоз, С.В., & Дзідєвич, Л.Г. (2024). *Модельна навчальна програма «Фізика і хімія в побуті. 7-10 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 43 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742976/>
- Трикоз, С.В., & Свиридовська, О.М. (2025). *Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: природнича галузь* : практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 116 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747042/>
- Чеботарьова, О. (2022). *Методична система трудового навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 1(21), 143-158. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742154/>
- Чеботарьова, О.В. (2025). *Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: технології* : практичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 186 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747057/>
- Чеботарьова, О.В., & Абакумова, І.В. (2023). *Трудове навчання учнів з особливими освітніми потребами у дистанційному форматі: поради та рекомендації Особлива дитина: навчання та виховання*, 1(109), С. 129-154. <https://lib.iitta.gov.ua/737681>
- Чеботарьова, О.В. (2025). *Теорія та практика трудо-*

вого навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах Нової української школи : монографія. Київ: ІСПП Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 250 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747064>

Швець, Н.М., Тороп, К.С., & Дорошенко, Н.М. (2024). *Модельна навчальна програма «Технології (швейна справа). 7-11 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 126 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743041/>

Шепічак, О.О., Блеч, Г.О., & Чеботарьова, О.В. (2024). *Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-10 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 111 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743028/>

MODERN APPROACHES TO REFORMING VOCATIONAL TRAINING FOR PEOPLE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN TIMES OF CRISIS CHALLENGES

Scientific report at the methodological seminar of the NAES of Ukraine 'Transformation of Vocational Education in the Context of Modern Civilizational and National Challenges' 2 April 2026

Olena Chebotarivova

DSc in Education, Professor, Head of the Department of Education of Children with Intellectual Development Disorders of the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Education Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The report analyses modern approaches to implementing the content of vocational training for students with special educational needs in special secondary education institutions. Possible options for their integration into educational practice are presented, taking into account the specific characteristics of organising the educational process for people with special needs. The report highlights the primary results of the applied research project 'Improving the Content of Basic Secondary Education for Students with Intellectual Disabilities under the New Ukrainian School Framework', which was conducted by researchers from the Department of Education for Children with Intellectual Disabilities at the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the NAES of Ukraine during 2024–2025. Scientific, methodological, and practical manuals, textbooks, model curricula, and didactic materials designed for the vocational training of students with intellectual disabilities, which have been developed and field-tested, are presented. Particular attention is dedicated to integrating the research findings into the practice of special and inclusive institutions of general secondary education. The report highlights the active cooperation between the Department of Education of Children with Intellectual Disabilities of the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the NAES of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine in developing educational and methodological support for the education of students with intellectual disabilities. Attention is focused on the socialisation of students with intellectual disabilities, cooperation with public parent organisations, popularisation of scientific and practical results at advanced training courses for teaching staff, among other aspects. Proposals are made for further innovative searches in the field of professional and labour training of students with intellectual disabilities for the entire period of labour training in special schools.*

Keywords: *education; special educational needs; intellectual disabilities; educational content; vocational training; learning and teaching support materials; model curricula; practical manuals; textbooks; socialisation.*

Отримано: 13 квітня 2026 р.

Прийнято: 4 травня 2026 р.

Опубліковано: 8 червня 2026 р.